

El mal veneri

per JOSEP LLUÍS BARONA

Les malalties venèries eren una càrrega ben pesada a començament del segle XX. La sífilis era el paradigma de degeneració física i psíquica, destructor de la família i la societat, i el sifilític va ser objecte de les estratègies eugenèsiques: aïllament, esterilització i, en casos extrems, extermini. A començament del segle XX les estadístiques indicaven que a París prop d'un 16 % de la població n'estava infectada. La British Medical Association alertava que entre 1880 i 1887 el nombre d'homes incapacitats per sífilis s'havia triplicat a Gran Bretanya. Les estadístiques de mortalitat recollides per les companyies britàniques d'assegurança revelaven que l'11 % de les morts eren degudes a la sífilis. La situació era tan alarmant que entre 1898 i 1902 se celebraren dues conferències internacionals, a París i Brussel·les, amb la participació d'especialistes i autoritats polítiques per tal d'acordar mesures contra la prostitució i les malalties venèries.

Durant la primera dècada del segle XX es va fer un gran esforç clínic i de recerca experimental per trobar-ne una solució. A l'Institut Pasteur de París, Élie Metchnikoff i Pierre Roux van aconseguir transmetre el microorganisme responsable de la sífilis entre ximpanzés el 1903. També van reproduir lesions sifilítiques a l'escrot i la còrnia de conills. El 1905 Fritz Schaudinn i Erich Hoffmann van identificar l'espriqueta (*Treponema pallidum*) en el material infeccios d'un xancro humà aplicant una tècnica de tinció emprada anteriorment per identificar el paludisme. Al mateix temps August von Wassermann es va veure forçat a abandonar els estudis immunològics sobre la tuberculosi per buscar una prova de diagnòstic de la sífilis a partir del sèrum de pacients infectats. Wassermann va desenvolupar la prova de fixació del complement, que va ser modificada immediatament per altres seròlegs. L'impacte de la investigació de Wassermann va ser tan gran que el 1930 hi havia 10.000 treballs en la literatura científica sobre la reacció de Wassermann. A finals de la primera dècada del segle XX, Paul Ehrlich va dedicar-se a la recerca de compostos químics antimicrobians eficaços contra la sífilis. Després de molts assajos va descobrir el Salvarsan, el fàrmac més eficient abans de trobar la penicil·lina.

Tenint en compte tots aquests esdeveniments, la primera dècada del segle XX va ser crucial en la recerca d'un tractament mèdic per als sifilítics. Els especialistes i les autoritats polítiques participants en les conferències internacionals eren partidaris de polítiques reguladores de la prostitució amb un control mèdic

Cartell de propaganda sanitària del Socorro Rojo Internacional (1936-1939).

«La primera dècada del segle XX va ser crucial en la recerca d'un tractament mèdic per als sifilítics»

estricte com a mesura profilàctica, amb la implicació dels governs i municipis per fer obligatori i gratuït el tractament. A Dinamarca ja ho era des del 1874, de manera que els països podien adoptar diverses opcions d'atenció mèdica: ambulatòria al centre d'atenció de la salut o amb internament hospitalari, encara que per raons morals, vergonya, obligacions laborals i el preu dels medicaments, era molt difícil l'objectiu del tractament universal.

El respecte a la intimitat del pacient i la responsabilitat penal dels qui propagaren la malaltia de manera conscient havien de combinar-se amb una política forta de propaganda sanitària que informara la població que la continència no era perjudicial per a la salut, i fera prendre consciència al pacient que les malalties de transmissió sexual eren altament contagioses i es propagaven entre tots els grups socials. La població havia de saber que les malalties venèries ataquen els òrgans interns, no només la pell i membranes mucoses, fins i tot uns quants anys després de la infecció primitiva. Un problema legal, moral i sanitari de grans dimensions, especialment en temps de crisi social i guerra, com va succeir a Espanya durant els anys trenta, i que es reflecteix als magnífics cartells que prevenien la població i especialment els soldats, les dones i les dides. ☺

Josep Lluís Barona. Catedràtic d'Història de la Ciència de la Universitat de València.